

Fodor József Péter

Diktatúra volt, diktatúra van, diktatúra lesz – Dragomán György szabadulástörténetei

Dragomán György Rendszerújra című könyve 2018-ban került nyomdába, viszont egyes novellák megjelentek különböző irodalmi lapokban az elmúlt évek során. A gyűjteményes kötet tizenöt év írói munkájának tudatos összeszerkesztése; témájának gerincét az elnyomó politikai és gazdasági hatalom az emberek mindennapi életére gyakorolt hatását és annak lelki és fizikai következményeit boncolgatja.

Az első novella szinte előszóként mutat rá a kötet tartalmára; miként próbálnak menedéket találni egyes személyek egy olyan világban, ahol a politikai rendszer erőszakos módon, akaratuk ellenére szándékozik irányítani életüket. A történetek többsége vidéken játszódik, a természethez közel, olyan erdős területeken, ahol a diktatúra mindennapos kontrollja kevésbé érvényesül. Ennek ellenére hatása ott is érezhető, hiszen az erdőbe történő menekülés éppen úgy a rendszer működésének következménye. Ha távolinak tűnnek is fizikai kifejezőeszközei, a diktatúra, mint a hegedűszó mindenén áthatol, és feketébe burkolja az amúgy étellel teli erdőt, így a fákból csupán szén marad. A mesés elemek, így a számok, illetve az élettelen tárgyak verbális megnyilatkozásai előrevetítik, hogy a további írások sem lesznek mentesek a valóság és a fikció összefonódásától, amelyekben legendás állatokról, alkoholista angyalokról vagy álomszerű titkos és tiltott vissza-visszatérő gyermeki vágyakról esik szó. E gyermeki vágyakra reflektál az Átkelés című szintén bevezetésnek tekinthető novella a narrátor tanító szándékúnak tűnő mondanivalójába ágyazva, ami ugyancsak a kiszakadási szándék háttérében álló lelki vívódásról szól. Pontosabban arról, hogy a határ túloldalán mi vár azokra, akik menekülni próbálnak saját életükből, és a hosszú ideig tartó várakozás során egyre szebb képet festettek gondolatban az ott lévő világról, majd átérve némi csalódással néznek körül. A határ átlépése csak az út kezdete a kiteljesedéshez, az önmegismeréshez, ahhoz, hogy az ember visszakapjon mindent, vagyis határozhasson saját élete felől. Az írások szabaduláshoz kötődő központi gondolata itt olvasható: „nem érted, hogy minek a határ, mint ahogy azt sem, hogy minek a határa”. A kötet e személyes belső és kollektív külső határok válogatott gyűjteményét tartalmazza. A különböző helyszíneken tett utazások rávilágítanak az emberi kiszolgáltatottság földrajzi differenci-

álódásra, így érkezik meg az olvasó a Lokátorállomás című írások helyszínére, egy apokalipszis utáni világba. A több kisebb novellákból álló ciklus főhőse a beszédes nevű Árendás (haszonbérelő) felügyeletet gyakorol a lebombázott lokátorállomás felett, ahol posztmodernkori sámánként teremt kapcsolatot a háború halott áldozataival azok számára, akik a közeli településről meglátogatják. A történelmi eseményeket nem könnyű kihámozni a szövegből annak, aki kíváncsi a kialakult élethelyzet okaira, de az évek említésénél, a kisebb képzavaroknál (mint a napba nézés a nap irányába helyett, vagy a háromszögű pöttyök) és az olyan öncélúnak tűnő eseménynél, mint, hogy ismét rossz koordinátát adtak meg az ejtőernyősöknek, érdekesebb az alakok viselkedését figyelni és azok társadalomban betöltött szerepére koncentrálni. Az alkoholba menekülő, a haláltól nem félő, és a permanens életveszély tudatával élő személyek a hatalmi rendszer áldozatai. Megnyugvással olvasható, hogy az író praktikusán nem feledkezett el arról, hogy megemlítsse a táplálkozást, mint az életfenntartás alapjának megoldását egy olyan világban, ahol a jóléti társadalomban megszokott életfeltételek infrastruktúrája megsemmisült. A Gát című következő ciklus a civil lakosság megpróbáltatásait mutatja be egy önkényuralom gyilkos gazdasági döntését követően. A használaton kívül lévő vízerőmű repedező gátja miatt értelmetlenül elárasztott város két hajdani lakosának szemszögéből kapunk képet a lelketlen katasztrófa-turizmusról és az emberi együttérzés hiányáról. A díszlet, mint ismeretes, az író fiatalkori élményeinek egyikéből született. A novellacsokor olvasása alatt léptem nyomon halottakkal, szellemekkel, hideg, szürke csenddel találkozik az olvasó. A szeretethiány, a halálélmény és a közöny elviselésének legnépszerűbb módja itt is a pálinka adta mámor. A főhős a szeretetet csupán a halál szemszögéből tapasztalta addigi élete során, amiből arra a következtetésre jut, hogy a szerelmet nem is akarja megtapasztalni,

mert rosszabbnak tűnik, mint a honvagy elárasztott városa után. A ciklus Revans című novellája a kötet egyetlen szívmengető írása: bár az erőszak, mint számos novellában általános konfliktusmegoldási eszköz e szöveget olvasva is megtalálható a két bajtárs sakkpartijának alapjaiban. Mégis, a táblán kívül végrehajtott játékos taktikázás örömtelivé teszi az olvasást, és alkalmat ad az olvasónak némi fellélegzésre a depresszív hangulatú kötet olvasása közben. A diktatúra által okozott különböző lelki bajok ilyen sokrétű megjelenítése alapot adott arra, hogy az író beillesztesse a kötetbe egy terápiáról szóló novellát is (Kolonc). A páciens pszichológussal szembeni zárkózottsága és bizalmatlansága zsigeri reakció a vallásra emlékeztető szituációban, így az orvosi segítség nem lehet eredményes az alkoholista apa által okozott traumák feldolgozásban. A Rámen című szöveggel – ami egy időutazót mutat be, akit egy militáns társadalmi közegben nevelkedett újonc gyerekcsoporthoz tartozó – az olvasó elhagyja az erdei világot, megérkezik egy kisvárosi környezetbe. A Szakadás és a Papírpohár az emberi társadalom peremén létező és mégis a közösségbe szervesen beépült segítőkész angyalok szemszögéből világít rá a tágabb (globális) emberi közösség mindennapi életfolyamatainak összefonódására. Ahogy látható, a novellák helyszíne fokozatosan változott az elhagyatott kies sivatagi tájtól a vidéki falvakon át, míg az olvasó a rendszer városi kutatóközpontjában találja magát. A hatalom reprezentánsai eleinte a mindenhol jelenlévő gépek és hangok. A rendszer központjában az adatokat az emberi agy kihasználatlan területein tárolják, így mindenkit ismernek és mindent tudnak, illetve tudni akarnak. A halál az egyetlen kiút azok számára, akik korábban örömmel és lelkesen a rendszerhez agykapacitással csatlakoztak, mivel a később jelentkező migrénes fájdalmaik és eszméletvesztéseik egy nem emberhez méltó létezésbe sodorták őket. A hatalom viszont az élet befejezésének módját is ellenőrzés alatt tartja, így például a

Rendszerújra kötetcímadó novella elkeseredett főhősének több évébe tellett kitervelnie saját halálát, hogy végül elmenekülhessen láthatatlan rabtartói elől. Az író gondosan felépített jövőképet ad a biotechnika alapján nyugvó civilizációról; a dolgozókat természetesként használják a társadalmi struktúra fenntartása érdekében, mindenkinek az élete annyit ér, amennyi adót fizet. A város funkcionális eszköz, nem kulturális élmény, nincsenek művészetek, a művészeknek – ahogy a kötet utolsó harmadában olvasható – nem jut megbecsülés, az élet nihilbe fordul. Szépséget és némi szabadságot a vidék nyújthat. E nagyvárosi környezetben egyre közelebről tapasztalhatja meg az olvasó a rendszer működési mechanizmusait, míg a számítógépek személyes életbe történő fizikai beavatkozását követően eljut az uralom szolgálatában álló személyekkel való találkozásig, akikkel szemben az ellenérzése egyre mélyül az új és vészjósló szavak, mint a tárolófej és a csápkábel, használata által. A hazug ügynökök, gépként dolgozó bérgyilkosok, korrump orvosok, kegyetlen börtönőrök során át visz az út egészen a börtönigazgatóig, miközben a táj és az időszámítás ismét változik. Mintha egy szovjet uralom alatt álló országban járna ismét az olvasó. A diktatúra sűrű hétköznapi csillogással megtöltöni szándékozó anya találékonyságát bemutató Ezüst egy emberrakétaként, a világujratévesztő kisfiú története, aki az akar lenni, aki más is lehetne. Nem egy novella szól a gyereket féltő anyáról, középkorú nőkről, akik férjüket vesztett özvegyekként próbálnak segíteni a felnövő generációnak. Az anya cselekedetében ugyanúgy, mint a Foxtrott című novella szerelőjének történetében a rendszeren úrrá lenni szándékozó emberi leleményesség figyelhető meg. Az erdei legenda szájhagyomány útján helyi történelemmé válásának esetével találkozunk a rádióhálózat kiépítésének történetében, ami a vérmedvék és a húsevő vaddisznók háborújának leírásával éri el csúcspontját. A kötet e részén ismét erősen érezhető a romániai események az ifjú szerzőre gyako-

rolt hatása. A Puszkák vagy galambok Tatay Sándor regényének címére utal, kihangsúlyozva a diktatúra idején élt fiatalság igazságkeresésének bonyolultságát a körülötte zajló események ellentmondásos világában. A Döghecc című ciklus egyenes folytatása a misztikus állatokkal átszótt történeteknek: egy szabadulásért folyó reménytelen küzdelem véres története, átszőve babonákkal, szellemekkel és állatkultusszal, amelyben központi motívum a fájdalom mint indikátor. A kötet során számos esetben esik szó arról, hogy a fájdalom – legyen az fizikai vagy lelki – jó, mert emberi, vagyis tudatja érzőjével, hogy még nem esett el sem a teste, sem a szelleme. A végső nagy feladat mindenki számára, hogy megőrizze ember voltát egy olyan környezetben, ahol a vízről alkotott képet is megváltoztatják a rabok agyában. Az író a Rabság című ciklusban Alekszandr Solzsenyicin A Gulag-szigetvilág című művének történeteire hasonló világot ír le, majd azon túllépve fejlettebb és hatékonyabb vallatástechnikákról ad képet. Dragomán által kreált börtönstruktúra annyiban több mint a szovjet volt, hogy ennek célja azon személyek megszüntetése, akik gondolkodnak. Jobb, ha nincsenek, csupán győzelmi trófeaként díszlenek kevesek gyönyörűségére. A kínvallatás csúcsa a tükörterem, ahol már a rabtartókat zavarba ejtő nevetés sem létezhet, mivel a fogoly saját magának másolataként viselkedik. A novellaciklus végén a szerző érzékletesen írja le a rendszerekbe zárt társadalmi tömegek monoton menetelésének történelmi korokon átívelő ismétlődését, miközben az emberek végtelenszáma másolatukkal vannak összezárva időben és térben. Azok, akik még tudnak mosolyogni és esetleg nevetni, megpróbálnak kitörni, legyen az újságíró vagy éhségstrájkoló, mind az élet rendszeren belüli formája ellen tiltakoznak, és az életüket kockáztatják, mert ahogy a Rutinfeladat című novella mutatja, bárkit, bármikor elvihetnek különösebb indoklás nélkül.

A kötet utolsó hatvan oldala erős koncentrációt igényel az olvasótól annak érdeké-

ben, hogy segítsen a szövegnek fenntartani benne az érdeklődést. Tartalmukat tekintve a szövegek nem hatnak újdonságként, nincs bennük az az olvasót a történetbe bevonó többlet, ami a korábbi írásokat jellemzi. E novellák közül talán a Herceg, A padlás és az Állomás című írások azok, amelyek megmagadják a képzeletet, amire nagy szükség is van az egész kötet olvasása során, hiszen a novellák pillanatképek. Befogadásuk megkívánja, hogy az olvasó kiegészítse őket a történet előzményével és következményével saját olvasmányélményei és élettapasztalatai által. Dragomán e novelláinak erőssége éppen abban áll, hogy képes a szövegbe ágyazni saját világlátását, de szabad utat enged az olvasó inspirációja számára is, hogy megalkossa saját kerek történetét az olvasottak alapján. A könyvborítón látható Szilágyi Lenke fotóművész alkotásának részlete is az említett írói módszert tükrözi. Az üres fém lábbelihez automatikusan

próbálja az ember hozzáképzelnéni a szobor többi részét: lehetne akár a 2018 áprilisában elhunyt Szervátiusz Tibor Tüzes trónon című monumentális művének képzelt részlete is. Annak, aki az író előző műveit megismerte és megkedvelte, bizonyosan e novelláskötet is kedvére lesz, annál is inkább, mert az előző művek tartalmával párhuzamba állíthatók e történetek, mintegy színesítik a Dragomán által megalkotott világot. Aki pedig megismerkedne az íróval, annak e gyűjtemény megfelelő kiindulópont átfogó képet kapni művészetének jellegéről. A rövidebb lélegzetvételi szövegek kisebb kóstolónak is felfoghatók, amelyek akár pár perces szünetekben, a tömegközlekedésen töltött idő alatt gondolkodtatják el az olvasót a mindennapok valóságáról, illetve a jövő alternatíváiról.

(Dragomán György: Rendszerújra, Magvető, 2018)

Kotnyek István: Kiállítási enteriőr

